

Henri Bergson: Smích

(Henri Bergson: Smích. Praha, Naše vojsko 1993, 91 s., ISBN: 80-206-0404-9)

Lenka Gogová, Filozofická fakulta PU, lenka.gogova@unipo.sk

Henri-Louis Bergson (1859-1941), známy francúzsky spisovateľ, mysliteľ a predovšetkým filozof, ktorého tvorba priniesla nový pohľad na dovtedy skúmané javy nielen v oblasti filozofie, patrí medzi laureátov Nobelovej ceny za výnimočný prínos v oblasti literatúry za rok 1927. K jeho najvýznamnejším dielam patria *Matière et memoire* (1896) – v češtine vyšlo pod názvom *Hmota a paměť*, *L'évolution créatrice* (1907) – v češtine vyšlo pod názvom *Vývoj tvorivý*, *Les deux sources de la morale et de la religion* (1932) – v češtine vyšlo pod názvom *Dva zdroje morálky a náboženství*.

V roku 1900 bolo vydané jeho prelomové dielo *Le rire* – v slovenčine vyšlo pod názvom *Smiech, esej o význame komična* (1966) či v českom preklade s názvom *Smích* (1993), v ktorom sa H. Bergson zamýšľa nad podstatou smiešneho a komického. Pôvodne sa esej *Smích* objavila ako séria troch článkov publikovaných v časopise *Revue de Paris*, čo vysvetľuje autorovu selekciu jednoduchej štylistickej formy s dominantným subjektivismom a absenciu technických termínov, ktorú by čitateľ očakával. Filozofické myšlienky a názory H. Bergsona sú do značnej miery ovplyvnené nielen ideami známych filozofov a mysliteľov ako Platón, Descartes, Schelling či Schopenhauer, ale rovnako filozofickým myslením vitalizmu, ktorého základ vychádza z filozofického konceptu neopakovateľnosti, plynutia života ako neustále prúdiaceho toku.

V eseji *Smích* H. Bergson svoju pozornosť sústreďuje na sféru komiky a s ňou súvisiacich aspektov. Jeho úvahy vychádzajú z teórie inkongruity, ktorá považuje prítomnosť nelogickosti, nesúlady či disharmónie medzi očakávanou situáciou a jej reálnym naplnením za elementárnu príčinu evokovania smiechu. Autor sa nesnaží hľadať univerzálne definície či výroky, ale svoje premisy smeruje k príčinám a dôvodom generovania komického a smiešneho v rámci konkrétneho spoločenského kontextu. Práve jeho špecifický filozofický pohľad na efemérnosť je prítomný v samotnej štruktúre diela, ktoré je tematicky členené do troch kapitol.

Prvá kapitola pojednáva o komike všeobecne a o komike foriem a pohybov. H. Bergson rozlišuje tri univerzálne podmienky potrebné pre generovanie smiechu. Prvým aspektom je prítomnosť ľudskej sféry, v rámci ktorej definuje smiech ako určitú „*formu spoločenského gesta*“ (1993, s. 22). Druhým, rovnako dôležitým bodom je momentálna necitlivosť srdca, akési bezprostredné pôsobenie rozumu, ktorého funkcia je zameraná na odosobnenie sa v rámci konkrétneho komického diskurzu či situácie. Mechanická tuhosť a automatizmus tvoria poslednú podmienku nevyhnutnú pri tvorbe komiky.

Komiku tvarov, gest a pohybov H. Bergson ozrejmuje prostredníctvom známych komédií od Moliéra, Shakespeara či Miguela de Cervantesa Saavedru a konkrétnych literárnych postáv, ktoré pomáhajú percipientovi správne chápať autorov zámer a výklad.

Ďalšie dve kapitoly pojednávajú o formách komiky, ktoré delí do troch skupín – komiku situačnú, slovnú a charakterovú. V rámci svojich tvrdení sa zameriava na analýzu kľúčových postupov a charakteristík prítomných vo vyššie uvedených formách. Znaky vitalizmu sú jasne viditeľné práve v jeho tvrdení, že komický efekt vzniká ako dôsledok narušenia optimálnej podmienky jedinečnosti a neopakovateľnosti. Spomínaný jav je prítomný v repetícií situácií, špecifických fráz, pohybov či samotných charakterov, čo patrí k často využívaným postupom vyskytujúcim sa nielen v komédiách.

Napriek tomu, že esej *Smích* vznikla začiatkom 20. storočia, každý kto sa zaoberá fenoménom humor, by mal určite siahnuť po tomto literárnom diele, ktorého prínos spočíva v Bergsonovom originálnom a komplexnom pohľade na dovtedy iba periférne skúmané javy. Spomínaná práca sa stala neodmysliteľnou inšpiráciou pre množstvo odborníkov z rôznych vedecko-výskumných sfér, čím vytvorila pevný základ aj pre súčasný výskum smiechu a komiky samotnej.